

TECNOLOGIES DEL COS: LES PRÀCTIQUES DE DESPIGMENTACIÓ DE PELL A GUINEA EQUATORIAL

*Josep Martí
IMF-CSIC, Barcelona*

Resum

Les pràctiques de modificació corporal de blanquejament de pell entre població de pell fosca es poden entendre com recursos estratègics per fer front a les tensions socials derivades del colorisme, la ideologia que atorga més valor a les persones amb la pell de tonalitat clara. Des de fa ja dècades, el blanquejament de pell constitueix una pràctica molt estesa a l'Àfrica subsahariana, especialment entre dones. En aquest article, centrat en la societat equatoguineana, es presenten dades sobre el “maquillaje”, denominació popular amb la qual es coneix la pràctica de despigmentació de la pell a Guinea Equatorial.

Paraules clau: cos, modificacions corporals, despigmentació de la pell, Guinea Equatorial

Abstract

The body modification practice of skin whitening can be understood as a strategic resource for coping with social tensions arising from colorism, the ideology that privileges light-skinned people of color over their dark-skinned counterparts. For decades, skin whitening has been a very widespread practice in sub-Saharan Africa, particularly among women. In this article, which is centered in Equatoguinean society, I present data on “maquillaje”, the popular denomination for the skin depigmentation practice in Equatorial Guinea.

Keywords: body, body modification, skin whitening, Equatorial Guinea

Introducció

La despigmentació artificial de la pell constitueix un recurs de modificació corporal entre població de pell fosca que actualment es troba molt estès arreu.¹ En el cas concret de Guinea Equatorial,² col·loquialment es parla de “maquillaje” en relació a aquesta tecnologia del cos, expressió que fa al·lusió al terme francès “maquillage” atès que la pràctica arribà a Guinea a través dels països francòfons contigus. Blanquejar la pell constitueix un dels diferents recursos del que s’entén com a vida moderna, una pràctica que s’ha introduït amb força en aquest país africà des de fa unes dues dècades.

A Guinea es poden adquirir productes per blanquejar la pell en algunes farmàcies però és sobretot en comerços de productes de bellesa, en petites botigues especialitzades i a les parades dels mercats on s’ofereixen al consumidor una gran quantitat de productes. Aquests productes, en forma de sabons, locions o cremes, es poden adquirir a preus que en el moment de realitzar la recerca en llocs de venda de Bata i Malabo oscil·laven entre a penes 1 € —els sabons més senzills— fins els 80 €. En aquests comerços es troben tant productes d’origen europeu com de procedència africana (de països com Costa d’Ivori, Benín, la República Democràtica del Congo...) o fins i tot asiàtica (Xina). Molts d’aquests productes estan prohibits a la UE, la majoria d’ells per contenir un excés d’hidroquinona, corticosteroides o àdhuc mercuri, el que no implica nogensmenys que no puguin ser produïts en països europeus en vistes a llur exportació, atès que a l’Àfrica, per exemple, tot i que ocasionalment també hi ha regulacions, s’és molt més lax en el seu compliment (vegeu, per exemple, Kisule, 2008). Aquests productes prohibits també s’introdueixen (o reintrodueixen) a Europa des d’Àfrica de forma il·legal per al consum de població immigrada. A més, des de fa alguns anys, els equatoguineans que s’ho poden

---

1. En els darrers anys, s’han anat publicat diversos treballs sobre el blanquejament de la pell des d’una perspectiva sociològica o antropològica en relació a Àfrica o població afroamericana (Blay 2009; 2011; Charles 2003; 2009; 2010; 2011; Echeruo 1992; Fokuo 2009; Glenn 2008; Hall 1994; 1995a; 1995b, 2010; Hunter 2002; 2011; Lindsey 2011; Porter 2006; Robinson & Ward 1995) o concernents a Àsia o Llatinoamèrica (Ashikari 2007; Winders, Jones & Higgins 2005). No falten tampoc estudis mèdics en relació a les conseqüències negatives per a la salut d’aquesta pràctica cultural (Adebajo 2002; Al-Saleh & Al-Doush 1997; Giudice & Yves 2002; Mahe, Ly & Dangou 2003; Miyaniji de Souza 2008).

2. El contingut d’aquest article es basa en dades empíriques recollides en diversos treballs de camp realitzats tant a Guinea Equatorial (*Cuerpo y procesos de modernización en África. El caso de Guinea Ecuatorial* — Ref. CSO2011-23718) des del 2009 fins el 2012, com a Catalunya durant el 2013-2014. A Guinea els treballs de camp es realitzaren a Bata i Malabo. La major part de les dades s’aconseguien mitjançant entrevistes en profunditat entre població en general (d’ambdós sexes, amb i sense estudis, i entre els 16 i 60 anys). També es dugueren a terme entrevistes a especialistes (personal sanitari, comerciants de productes cosmètics), i tant a Bata com a Malabo es feren entrevistes de grup a joves. A Catalunya (Barcelona i àrea metropolitana) s’entrevistà població adulta d’origen equatoguineà. En aquest treball presento una versió sintetitzada de Martí 2014. Vegeu també Martí 2016.

permetre finançament, se sotmeten a tractaments despigmentadors a base d'injeccions, tot viatjant a països propers com el Camerun o Benín. Es tracta de tractaments cars que cal anar repetint a intervals regulars al llarg de l'any.

La pràctica del blanquejament de pell

Les cremes, locions o sabons d'ús diari s'apliquen generalment després del bany. S'administra el producte per tot el cos o en aquelles zones d'ell que es vulguin d'un to més clar. Determinades parts del cos com els colzes o els nusos dels dits de peus i mans requereixen una major atenció. Sovint aquests productes es barregen amb altres substàncies com *body milk* per rebaixar-les, quelcom que fa la mateixa persona o el venedor dels comerços especialitzats. La mala qualitat del producte o una aplicació poc curosa —a més dels efectes nocius per a la salut— poden causar que l'epidermis adquireixi un malaltís to rogenc o bé que determinades zones del cos quedin més fosques que altres, cosa que fa que la gent hagi d'emprar cremes addicionals per eliminar les taques resultants. Quan el procediment no deixa tota la pell uniforme, com si s'hagués quedat a mig camí, hom parla col·loquialment de “aquí me quedo” o bé de “patas de cerdo”, expressió que al·ludeix al fet que és en cames i peus on més fàcilment s'aprecien els mals resultats de l'aplicació del “maquillaje”.

No tothom es blanqueja la totalitat del cos. De vegades es fa només en aquelles parts més visibles, i hi ha dones que no s'apliquen aquests productes despigmentadors a la zona abdominal per por a tenir complicacions en el cas que s'hagin de sotmetre a una cesària. Generalment no s'ignora que un ús perllongat de productes blanquejadors fa la pell més fràgil i hom conta casos concrets de dones que moren en una operació quirúrgica per no haver estat possible cosir correctament la pell a causa precisament de l'ús de productes blanquejadors.

La pràctica de despigmentació de la pell constitueix una més entre aquelles tecnologies del cos que tenen a veure amb la bellesa com els pentinats, maquillatges, bronzejat... però òbviament no és exactament el mateix. Talment com vaig poder constatar en els meus treballs de camp, resulta ofensiu preguntar a una persona si es blanqueja la pell, i, d'entrada, aquesta ho negaria. En aquest tipus de pràctiques, talment com s'observa sovint en el camp de modificacions corporals com la cirurgia estètica, allò que es persegueix és aconseguir un resultat com més “natural” possible, de manera que ho sembli malgrat no ésser-ho. Quan no es reïx en aquesta *naturalització* apareix fàcilment la crítica social. A Guinea Equatorial s'empra l'expressió “chica blanca de bote” per referir-se

a aquelles dones que per un ús excessiu de productes despigmentadors presenten un aspecte exageradament poc natural.

El blanquejament de la pell és una pràctica més pròpia de les dones, tant a Guinea Equatorial com a l'Àfrica en general (Blay 2011: 22-23). També els homes consumeixen aquests productes, però en una menor proporció. Per les dades que vaig poder recopilar en els comerços especialitzats, es pot calcular que al voltant del 20% dels consumidors són homes. En els casos en els quals hom té una opinió negativa sobre la despigmentació s'és molt més tolerant en relació a les dones. El "maquillaje" és una pràctica que s'observa entre persones de tot estrat social. La diferència és que mentre hi ha qui s'ha de conformar amb productes de mala qualitat que s'adquireixen en els mercats, les persones amb més poder adquisitiu empen productes cars o fins i tot empenen viatges a l'estranger per sotmetre's a sofisticats tractaments.

Tot i que no disposem d'estadístiques, per les converses mantingudes al llarg dels meus treballs de camp amb població guineana en general i també amb comerciants de productes de bellesa en particular, l'adquisició de productes despigmentadors va en constant augment. Resulta fàcil deduir la importància d'aquests productes amb la mera observació del que es comercialitza en els mercats, vertader puls de les necessitats i valors de la societat. En els mercats de poblacions equatoguineanes, les parades més abundants són les d'alimentació seguides per les que ofereixen articles d'indumentària i calçat, i en tercer lloc les que comercialitzen productes de bellesa, entre d'altres els productes cosmètics emprats per aclarir la pell.

La modernitat del "maquillaje"

Mitjançant els valors i pràctiques culturals vehiculats per la globalització actual es creen noves necessitats, com per exemple aquelles relatives a tractaments moderns de cura corporal en general i al blanquejament de pell en concret. De la mateixa manera que la globalització facilita la introducció a Guinea de productes despigmentadors procedents de grans companyies occidentals, aquests mateixos processos de difusió vehiculen també valors i models de comportament que s'entenen com propis de la modernitat. Una de les característiques d'aquesta modernitat és l'opcionalitat. Actualment, les dones i homes equatoguineans saben que pel que es refereix a la presentació social del cos, la despigmentació constitueix una opció entre d'altres. I en un món tan dominat pels *mass media*, part d'aquests valors i models es presenten corporeïtzats en les seves figures icòniques. Quant al blanquejament de pell, a més del prou conegut cas de Michael Jackson, són

moltes les celebritats negres que s'aclareixen el cos. Moltes d'aquestes celebritats no ho reconeixen obertament però tampoc manquen les que defensen públicament la seva actitud. Així, per exemple, per a l'artista jamaicà Vybz Kartel, el blanquejament de pell no és molt diferent al bronzejat o allisat de cabell.³ La cantant sud-africana Nomasono "Mshoza" Mnisi, abastament criticada al seu país pel seu cridaner blanquejament de pell argumenta de manera semblant tot afirmant que això no és pas pitjor que el fet que una africana es posi cabell postís, i que la fa sentir-se més bella i segura d'ella mateixa:⁴ "I want to be like Michael Jackson"⁵ afirmava; i en una entrevista, quan hom li preguntà perquè ho feia, contestà escaridament: "because I want to and because I can".⁶

A Guinea Equatorial hom és ben conscient de què la despigmentació de la pell és una pràctica a la qual recorren no només celebritats de l'escena internacional sinó també del propi país. En moltes de les converses que vaig mantenir al respecte s'esmentava el nom de Guillermina Mekuy, ministra de Cultura de Guinea Equatorial, a més d'escriptora. Es tracta d'una dona que malgrat haver nascut a Guinea va créixer a Espanya. Afí al règim dictatorial del seu país, se la considera una dona d'èxit, i atès que el color de la seva pell és quelcom més clar de l'habitual, se suposa que utilitza procediments cosmètics. Hom relaciona fàcilment aquesta tècnica de modificació corporal amb el *glamour*, una realitat que es posa per exemple de manifest en les diferents edicions que des de l'any 2010 es fan anualment del *Malabo International Fashion Week*, un certamen concebut per promocionar la moda africana. En aquesta mostra de moda el color clar de pell predomina notòriament entre les models que hi prenen part.

Raons i valors

El blanquejament de pell constitueix un fenomen complex quant a les interpretacions que ens poden ajudar a explicar-lo o entendre'l. Quan parlem d'aquesta pràctica no ens movem exclusivament dins de l'àmbit de la bellesa. A Guinea Equatorial, a una pell més clara se li assigna fàcilment més prestigi social d'acord amb els eixos semàntics contra-

---

3. Vegeu: <http://madamenoire.com/240010/is-that-the-lighting-or-are-you-lightning-celebs-who-have-been-accused-of-bleaching-their-skin/#5clMF0AmDsQ1uJas.99> [consulta: setembre 2013].

4. BBC News Africa, 1 January 2013: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-20444798> ; <http://www.dinero.com/Imprimir.aspx?idItem=167577> [consulta: setembre 2013].

5. <http://berrykissinspires.blogspot.com.es/2012/05/popular-south-african-singer-bleached.html> [consulta: setembre 2013].

6. http://www.youtube.com/watch?v=9y3s7qV_wzU [consulta: setembre 2013].

posats “fosc-rural-tradicional” versus “clar-urbà-modern”. I, òbviament, el que resulta indefugible és no pensar en la relació d’aquesta realitat amb el racisme i colonialisme atès l’ús que han fet aquestes ideologies de la jerarquizació de las tonalitats cutànies. Només cal repassar la literatura colonial per constatar el menor valor atorgat a la foscor de la pell, i a les freqüents associacions entre pell més clara i intel·ligència (per exemple: Du Chaillu 1861: 93 i 136). El que ha estat anomenat “colorisme” o “pigmentocràcia” difícilment podria ésser entès sense la tradició racista del colonialisme.⁷

Les preferències per tons més clars de pell les trobem en diferents societats sense que no haguem de pensar sempre en la influència directa del colorisme de tall occidental,⁸ però en el cas africà, i al marge de tradicions molt puntuals, resulta impossible de deslligar-ho del llegat racista occidental. A Guinea Equatorial aquest rerefons racista de l’actual preferència pel color més clar de pell es desdibuixa a la consciència de qui actualment se la blanqueja. La persona negra que es modifica el color de la pell no pretén esdevenir blanca, de la mateixa manera que les catalanes o italianes poden desitjar tenir un cabell ros —i se’l tenyeixen— sense que per això pretenguin en absolut ésser o passar per nòrdiques. Amb aquesta pràctica es vol incorporar una marca de prestigi, de distinció, de la mateixa manera que es pretén el mateix mitjançant altres recursos com pot ésser el *make up*, el pentinat, la indumentària o els complements que l’acompanyen: una bossa de mà, ulleres de sol, joiells, etc.

Allò que es persegueix amb el blanquejament de pell cal entendre-ho especialment dins de l’eix semàntic de la bellesa i elegància —no és gens arbitrari el terme “maquillaje” amb el qual es coneix aquest procediment— sense ignorar també que constitueix així mateix una estratègia per escalar posicions dins d’un entramat social en el qual allò que es valora positivament s’associa també als blancs. Si es veu al blanc com aquell que té diners i que es mou com peix a l’aigua a les entranyes de la modernitat, aclarir la pell suposa atribuir-se un signe de prestigi social. Òbviament, ens movem dins de la dinàmica de la distinció en el sentit emprat per Bourdieu (1979). I en tot cas, si es desitja imitar directament algú no és al blanc sinó a les celebritats negres que s’han sotmès a processos de despigmentació. Abans deia que amb el blanquejament de pell allò que es persegueix és una falsa naturalitat però també és veritat que tot i en aquells casos en els quals el to de pell aconseguit va més enllà del que s’espera d’una pell negra, no deixa de

7. En el context de discriminació pel color de la pell als EEUU, Margaret Hunter encunyà el terme “colorisme” per referir-se a la ideologia que atorga a les persones de pell clara un major valor que a les de pell fosca (Hunter 2007: 176). Quan aquesta ideologia intervé en les dinàmiques de poder parlem de “pigmentocràcia” (Craig 2002: 43).

8. Aquest és, per exemple, el cas del Japó especialment per a les dones (Wagatsuma 1967: 407 i ss.; Ashikari 2005: 75-76).

representar un signe de prestigi atès que, tal com escrivia un articulista equatoguineà, a l'Àfrica, les "dones intel·lectuals, riques, famoses, primeres dames, etc." es blanquegen el cos (Nsue 2013).

Actualment es considera el blanquejament de pell com un signe de modernitat, un fet que quedava molt clar en les converses amb els meus interlocutors guineans i que també s'afirma en altres recerques (Glenn 2008: 291, Winders, Jones i Higgins 2005: 80-84). Així, per exemple, una de les persones amb les quals vaig enraonar sobre el tema m'ho deixà ben palès quan em deia que residint de jove a un llogarret, en aquelles ocasions en les quals anava a la ciutat (Bata) veia "modern" el fet que hom emprés aquests cosmètics per a la pell, una pràctica que s'importava dels països veïns: "Recuerdo que cuando escuché la primera vez la palabra [maquillaje] me entró en francés 'maquillaje'. Todo el mundo que venía en [de] Gabón lo hacía".⁹ "Los artistas del Congo eran gente muy apreciada por los que vivían en el interior; siempre hacían esto [maquillaje] y la gente del pueblo quería imitarles y algunos de la ciudad también".¹⁰

Blanquejar la pell es considera com quelcom propi de la ciutat, significa adoptar noves tecnologies del cos que no es coneixien a la vida tradicional i/o al món rural i que han estat dutes per la modernitat com tantes altres pràctiques: nous estils d'indumentària, de cura i estètica corporal (cosmètics, pentinats, allisament del cabell, extensions de cabell, tractaments d'ungles...) així com els gimnasos que en els darrers anys han començat a sorgir a ciutats com Malabo i Bata. És clar que quan parlem de "modernitat" no ens referim només a les noves tecnologies. La molta major pressió que experimenta la dona pel que es refereix a la cura de l'aparença corporal i que a occident es reflecteix tant en les pràctiques de maquillatge, pentinat, cirurgia estètica com en patologies socials relacionades amb l'aparença corporal, és avui també una realitat a Guinea Equatorial, d'aquí que el blanquejament de pell sigui més propi de dones que d'homes. Abans esmentava el cas de les dones de l'Europa meridional que es tenyeixen el cabell de color ros, quelcom que no es considera escaient per als homes, de la mateixa manera com succeeix amb el blanquejament de pell, en què les veus més crítiques són més indulgents amb les dones. Amb això entrem doncs en la dimensió del gènere. I conjuntament amb aquesta modernitat, no s'ha d'ignorar tampoc els interessos de mercat dins del món globalitzat que exhorten aquest tipus de consum (Glenn 2008: 285). Bona part de l'oferta de productes per aclarir la pell es canalitza a Guinea Equatorial a través de poderoses empreses internacionals.

---

9. Mariano Ekomo, fang d'uns 40 anys d'edat entrevistat a Bata (2012).

10. Jorge Abeso, entrevistat conjuntament amb un grup de joves a Malabo (2012).

Tot això constitueix un conjunt de sòlides raons que expliquen el perquè d'aquest tipus de pràctiques de despigmentació, i un bon motiu així mateix per rebutjar aquelles visions trivialitzadores sobre la problemàtica en les quals es titlla l'ús d'aquests cosmètics blanquejadors como quelcom "absurd" (Miyanji de Souza 2008: 28),¹¹ consideracions que contribueixen a continuar nodrint les ideologies de la diferència (Agawu 2003: 64), i que entre d'altres coses insisteixen perversament en la minoria d'edat de l'africà. Des d'Occident es qualifiquen fàcilment aquestes pràctiques d'irracionals, i amb una presumptuositat característica de l'autodenominat "primer món" se simplifica la qüestió tot creient que tot el que desitja la persona de pell negra és semblar-se —imitar— al blanc, quelcom que trobem amb freqüència en el clàssic etnocentrisme de tantes publicacions sobre l'Àfrica:

Mais ils détestent leur propre couleur et leur chevelure crespelée, s'en prenant sans cesse à leur physique de leurs insuccès et d'un rang dont l'infériorité ne leur échappe pas. [...] ils copient les Blancs en une foule de choses, surtout dans ce qui est d'une imitation facile, comme le vêtement ou quelques usages extérieurs. Cette imitation mérite souvent un nom plus dur: ils 'singent' l'Européen et n'arrivent pas à s'imposer à lui (Briault 1943: 44).

Això no és obstacle nogensmenys perquè dins de la mateixa societat guineana i en els cercles més intel·lectuals hi hagi veus crítiques contra aquestes pràctiques. En primer lloc, perquè vulguem o no, resulta molt fàcil associar blanquejament de pell amb racisme. En segon lloc per les nefastes conseqüències que l'aplicació en el cos de productes blanquejadors pot tenir per a la salut. Així, per exemple, en una de les entrevistes en grup que vaig realitzar a Malabo a joves amb estudis, no tothom pensava el mateix sobre aquest tipus de pràctiques, però algú va comentar-les tot dient que eren pròpies de gent ignorant, sense cultura, que no tenien autoestima, etc., un tipus d'afirmacions, per cert, que trobem també en altres estudis sobre despigmentació de la pell (per exemple: Kisule 2008). A Guinea Equatorial ja hi ha crítiques contra aquestes pràctiques en els mitjans de comunicació del país.¹²

11. L'autora de l'article no té cap inconvenient ni pudor en compartir la idea que "Africa is considered a continent of mystery and intrigue with absurd concepts and beliefs" (Miyanji de Souza 2008: 27). La utilització de l'adjectiu "absurd" és ben habitual per referir-se a pràctiques relacionades amb modificacions corporals que resulten estranyes des de la pròpia perspectiva (Martí 2012).

12. Vegeu per exemple els articles: "La obsesión por el 'maquillas'", 2013: 58 (sense indicació de l'autoria) o Nsue, 2013. La periodista Lucía Asué Mbomio produí un documental l'any 2012 que fou emès per la televisió equatoguineana sobre les conseqüències negatives de la despigmentació de la pell (disponible online a: <http://www.veoh.com/watch/v64439142TDzh9yp5>, data de consulta: desembre 2016). En els darrers anys no manquen exemples d'incipient rebuig

Però sense cap mena de dubte, aquesta perspectiva és una forma de simplificar la problemàtica. Si entre molts altres aspectes s'ha demostrat que les persones amb pell clara tenen més avantatges (Hunter 2002: 181) i que es dóna més importància a l'aparença de les dones que a la dels homes (Fisher 1970: 524-25; Rhode 2008: 30-32; Hunter 2002: 178), la utilització de les noves tecnologies de blanquejament que ens ofereix la modernitat no és sinó una pràctica perfectament racional, de la mateixa manera que les dones a occident recorren a intervencions quirúrgiques per augmentar el volum dels pits o que les noies de les Fiji se sotmeten a rigorosos règims d'aprimament per millorar les seves perspectives laborals (Becker et al. 2001).

El blanquejament de pell com a estratègia racional es reflecteix a la perfecció en les raons que una dona negra resident a França adduïa per justificar la seva decisió de recórrer a productes despigmentadors: “Dans le monde du travail, les noirs sont une sous-catégorie, alors pour mettre toutes les chances de mon côté, j'ai décidé d'agir” (Remund 2009). Exactament la mateixa idea se'm donà en més d'una ocasió a Guinea Equatorial:

El maquillaje tiene que ver con salir con gente que tiene dinero, porque cuando una mujer se hace maquillaje es para llamar la atención. Si una mujer se maquilla no quiere llamar la atención al carpintero, quiere llamar la atención de la gente que tiene dinero. Para tener alguien que la quiera situar en un buen lugar económico.¹³

La problemàtica del blanquejament de pell és molt similar a la de la moda *conk* — allisament de cabell— que adoptaren tants afro-americans durant les dècades entre 1920 i 1960. Es tractava de quelcom perjudicial per al cos i que fàcilment podia ésser posat en relació amb valors racistes, raons per les que MalcomX es manifestà radicalment en contra d'aquesta pràctica tot arguint que constituïen un fet d'autodegradació per als negres. Però la problemàtica era complexa i tenia molt a veure també amb qüestions de classe i de gènere, podent ésser en determinades èpoques una moda més fàcilment acceptada per a les dones que per als homes (Craig 2002: 126-127).

---

a l'Àfrica d'aquest tipus de modificació corporal en esferes pròpies del *glamour*. Així, per exemple, a la *Dakar Fashion Week* de 2013, es vetà la participació a les models que s'havien sotmès a procediments blanquejadors de pell (Callahan 2013).

13. Entrevista mantinguda amb un grup de joves a Malabo l'any 2012.

Conclusió

Resumint doncs, la problemàtica del “maquillaje” no és susceptible d’èsser mirada des d’una única perspectiva. Entesa dins del context general de la presentació social del cos (Martí 2010), és un fenomen complex, atès que s’hi entrecreuen diferents dimensions: la qüestió de la bellesa (capital corporal), qüestions de gènere i classe, l’encant de la modernitat, però també, l’associació que es fa del blanquejament de pell amb el racisme, amb unes menyspreades conductes colonials, les conseqüències de les quals són en el món actual encara una realitat. La problemàtica implícita en aquest tipus de pràctiques és similar a molts altres tipus de modificacions corporals la raó de ser de les quals tenen a veure amb valors propis de jerarquització social, ja sigui basada en la classe, etnicitat o el gènere. Així, per exemple, la cirurgia estètica entre les dones és quelcom considerat empoderant per algunes feministes però d’altra banda està clar que constitueix una pràctica conservadora que juga amb les ideologies socials que fa sentir a moltes dones incòmodes amb la seva imatge corporal (Negrin 2008: 79).

Totes aquestes diferents dimensions cristal·litzen en unes estructures socials en les quals la pigmentocràcia i la ideologia de gènere són les principals causes que fan perfectament racional l’opció del blanquejament de pell. Si d’acord amb les significacions i valors d’aquestes estructures es prima la pell clara sobre la fosca, resulta evident que tant homes com dones veuran en el blanquejament de pell una estratègia per aconseguir millors posicions tant en l’àmbit de les relacions personals (parella, amics) com de les laborals. I si per altra banda s’adscriu a la dona més exigències quant a la presentació corporal que a l’home, això quadra perfectament amb el fet que siguin elles les que més recorrin a aquest tipus de modificació del cos.

Però les implicacions polítiques de la despigmentació artificial són també clares atès que s’adiuen a aquells processos de reproducció de la desigualtat que s’han anomenat “defensive othering among subordinates”; es tracta d’una reacció adaptativa però que ajuda a la reproducció social de la desigualtat (Schwalbe *et al.* 2000: 425). A nivell individual, quan una dona s’aclareix la pell pot ser que només vulgui dir amb això *look at me!* (Craig 2002: 168). Però en el seu conjunt, el fet que la població de pell fosca recorri a aquestes pràctiques pot ser interpretat tant per negres com per blancs com a quelcom que reforça patrons ideològics que provinents d’una història colonialista i racista es basen en la jerarquia de tall pigmentocràtic. I atès que aquestes estructures pigmentocràtiques que atorguen a les pells clares més poder i avantatges són avui encara una realitat, l’emblanquinament de pell no es pot veure de manera innocent. Contribueix al manteniment d’una relació asimètrica de poder basada en criteris de tall racista.

Bibliografia

- ADEBAJO, S. (2002) "An epidemiological survey of the use of cosmetic skin lightening cosmetics among traders in Lagos, Nigeria", *West African Journal of Medicine* 21 (1), pp. 51-55.
- AGAWU, K. (2003) *Representing African Music. Postcolonial notes, queries, Positions*, New York and London: Routledge.
- AL-SALEH, I. & AL-DOUSH, I. (1997) "Mercury content in skin lightening creams and potential hazards to the health of Saudi Women", *Journal of Toxicology and Environmental Health* 51, pp. 123-130.
- ASHIKARI, M. (2005) "Cultivating Japanese Whiteness. The 'Whitening' Cosmetics Boom and the Japanese Identity", *Journal of Material Culture* 10 (1), pp. 73-91.
- BECKER, A.E., R.A. BURWELL, S.E. GILMAN, D.B. HERZOG i P. HAMBURG (2001) "Eating Behaviours and Attitudes Following Prolonged Television Exposure Among Ethnic Fijian Adolescent Girls", *The British Journal of Psychiatry* 180, pp. 509-514.
- BLAY, Y. A. (2009) "Editorial: Struck by Lightening: The Transdiasporan Phenomenon of Skin Bleaching", *Jenda: A Journal of Culture and African Women Studies* 14, pp. 1-10.
- BLAY, Y. A. (2011) "Skin Bleaching and Global White Supremacy: By Way of Introduction", *The Journal of Pan African Studies* 4 (4), pp. 4-46.
- BOURDIEU, P. (1979) *La Distinction: Critique sociale du jugement*, Paris: Les Éditions de Minuit.
- BRIAULT, M. (1943) *Les sauvages d'Afrique*, Paris: Payot.
- CALLAHAN, Y. (2013) "Skin Bleaching Models Were Banned From Dakar Fashion Week" <http://www.clutchmagonline.com/2013/07/skin-bleaching-models-were-banned-from-dakar-fashion-week-2013/>. [data de consulta: setembre 2013]
- CHARLES, C. A.D. (2003) "Skin bleaching, self-hate, and Black identity in Jamaica", *Journal of Black Studies* 33 (6), pp. 711-718.
- CHARLES, C. A.D. (2009) "Skin bleachers' representations of skin color in Jamaica", *Journal of Black Studies* 40 (2), pp. 153-170.
- CHARLES, C. A.D. (2010) "Skin bleaching in Jamaica: Self esteem, racial self esteem, and black identity transactions", *Caribbean Journal of Psychology* 3, pp. 25-39.

- CHARLES, C. A.D. (2011) "The Derogatory Representations of the Skin Bleaching Products Sold in Harlem", *The Journal of Pan African Studies* 4 (4), pp. 117-41.
- CRAIG, M. L. (2002) *Ain't I A Beauty Queen: Black Women, Beauty and the Politics of Race*, Oxford: Oxford University Press.
- DU CHAILLU, P. B. (1861) *Explorations and adventures in Equatorial Africa*, New York: Harper and Brothers.
- ECHERUO, M. J. C. (1992) "Edward W. Blyden, W. E. B. Du Bois, and the 'Color Complex'", *The Journal of Modern African Studies* 30 (4), pp. 669-84.
- FISHER, S. (1970) *Body Experience in Fantasy and Behavior*, New York: Appleton-Century Crofts.
- FOKUO, J. K. (2009) "The lighter side of marriage: Skin-bleaching in post-colonial Ghana", *African and Asian Studies* 8 (1-2), pp. 125-146.
- GLENN, E. N. (2008) "Yearning for lightness: Transnational circuits in the marketing and consumption of skin lighteners", *Gender & Society* 22 (3), pp. 281-302.
- GIUDICE P. del i P. YVES (2002) "The widespread use of skin lightening creams in Senegal: a persistent public problem in West Africa", *International Journal of Dermatology*, 41 (2), pp. 69-72.
- HALL, R.E. (1994) "The 'bleaching syndrome': Implications of light skin for Hispanic American assimilation", *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 16, pp. 307-314.
- HALL, R.E. (1995a) "The color complex: The bleaching syndrome", *Race, Gender & Class* 2, pp. 99-110.
- HALL, R.E. (1995b) "The bleaching syndrome: African Americans' response to cultural domination vis-à-vis skin color", *Journal of Black Studies* 26, pp. 172-184.
- HALL, R.E. (2010) *An Historical Analysis of Skin Color Discrimination in America: Victimism Among Victim Group Populations*, New York: Springer-Verlag.
- HUNTER, M. L. (2002) "'If You're Light You're Alright': Light Skin Color as Social Capital for Women of Color", *Gender & Society* 16 (2), pp. 175-93.
- HUNTER, M. L. (2007) "The persistent problem of colorism: Skin tone, status, and inequality", *Sociology Compass* 1, pp. 237-254.
- HUNTER, M. L. (2011) "Buying Racial Capital: Skin Bleaching and Cosmetic Surgery in a Globalized World", *The Journal of Pan African Studies* 4 (4), pp. 142-164.

- KISULE, H. A. (2008) "Skin bleaching thrives despite Ugandan government ban on dangerous cosmetics. Women's International Perspective", http://www.thew-ip.net/contributors/2008/08/skin_bleaching_thrives_despite.html. [data de consulta: febrer de 2013].
- LINDSEY, T. B. (2011) "Black No More: Skin Bleaching and the Emergence of New Negro Womanhood Beauty Culture", *The Journal of Pan African Studies* 4 (4), pp. 97-116.
- MAHE, A., F. LY i J.-M. DANGOU (2003) "Skin diseases associated with the cosmetic use of bleaching products in women from Dakar, Senegal", *British Journal of Dermatology* 148 (3), pp. 493-500.
- MARTÍ, J. (2010) "La presentación social del cuerpo: Apuntes teóricos y propuestas de análisis", en J. Martí i Y. Aixelà (eds) *Desvelando el Cuerpo. Perspectivas desde las ciencias sociales y humanas*, Madrid: CSIC, pp. 107-122.
- MARTÍ, J. (2012) "África: Cuerpos colonizados, cuerpos como identidades", *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* LXVII (1), pp. 319-346.
- MARTÍ, J. (2014) "Working on the Body: The Practice of Skin Bleaching", en J. Martí (ed) *African Realities: Body, Culture and Social Tensions*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, pp. 249-274.
- MARTÍ, J. (2016) "Cuerpo, sociedad y agencia: anorexia nervosa y blanqueamiento de piel", en J. Martí i L. Porzio (eds), *Cuerpos y agencia en la arena social*, Madrid: CSIC, pp. 39-60.
- MIYANJI de SOUZA, M. (2008) "The concept of skin bleaching in Africa and its devastating health implications", *Clinics in Dermatology* 26 (1), pp. 27-29.
- NEGRIN, L. (2008) *Appearance and Identity: Fashioning the Body in Postmodernity*, New York: Palgrave.
- NSUE, J.P. (2013) "Horizonte 2020. Por qué me molesta el color de mi piel", *La Gaceta de Guinea* 183. http://media.wix.com/ugd/adb638_8dd474a303bf4dbcb9a7125652008c26.pdf. [data de consulta: febrer de 2013].
- PORTER, E. (2006) "Black no more?: Walter White, hydroquinone, and the 'Negro problem'", *American Studies* 47, pp. 5-30.
- REMUND, G. (2009) "Le blanchiment de la peau est bien une pratique à hauts risques", *Le journal de Saint-Denis*, http://www.lejsd.com/index.php?u=32411283&cs=21&cl=-fr&t=lejsd2&js=no&cache=1&a=showarticle&r=3004&divpar=main&divid=-main_1&divcode=mainBox&u=32411283 [data de consulta: febrer de 2013].
- RHODE, D. L. (2008) *The Beauty Bias: The Injustice of Appearance in Life and Law*, Oxford: Oxford University Press.

- ROBINSON, T.L. i J.V. WARD (1995) "African-American adolescents and skin color", *Journal of Black Psychology* 21, pp. 256-274.
- SCHWALBE, M., S. GOODWIN, D. HOLDEN, D. SCHROCK, S. THOMPSON i M. WOLKOMIR (2000) "Generic processes in the reproduction of inequality: an interactionist analysis" *Social Forces* 79 (2), pp. 419-453.
- WAGATSUMA, H. (1967) "The Social Perception of Skin Color in Japan", *Daedalus* 96 (2), pp. 407-443.
- WINDERS, J., J. P. JONES III I M. J. HIGGINS (2005) "Making gueras: Selling white identities on late-night Mexican television", *Gender, Place and Culture* 12 (1), pp. 71-93.